

26.72x32.05	1/2	עמוד 22	מקור ראשון - שבת	09/2020	74408655-9
ח? נשים בישראל בשנות המדינה הראשונות - מאת שרון גב - 25910					

22

מחלוצות לאימהות

כחלק מהנדנדה בתולדות המאבק הנשי לשוויון, העשור הראשון למדינה התאפיין בקריאה לנשים לשוב לתפקידיהן המסורתיות לאחר היותן מגשימות ולוחמות. מחקר חדש

ספורים

"אם הבית בסדר, כל המדינה בסדר"

לקראת המדינה שבדרך נתפסו הנשים כשוות בפעילות הציונית, בהגשמה ובקרבות, אך דווקא עם הקמתה ובשם חיזוקה הן נדרשו לחזור למקומן "הטבעי" כרעיות וכאימהות. הזגזוג ההיסטורי של המהפכה הפמיניסטית

חנה קהת /

נשים התמסרו מחדש למשימה העליונה לגדל ילדים למדינה הצעירה. חוף תל-אביב צילום: טדי בראונר, לע"מ

המהפכה הפמיניסטית, שניצניה הוצו בסוף המאה ה-18, היא תהליך היסטורי בעל אופי מתעתע; זיגוג מפואר של התקדמות, קיפאון ואף נסיגה. צעד קדימה ושניים אחורה. פירות ממשיים החלה מהפכה זו לראות רק לקראת שנות העשרים של המאה העשרים. אחרי יותר מ-120 שנה של תהליכים, שכללו כתיבה פמיניסטית, הפגנות ומאבקים, התחיי לו נשים לזכות בכוח השפעה בחיים הציבוריים באמצעות זכות הבחירה (להוציא את נירזילנד ועוד כמה מקומות זניחים שהעניקו את הזכות הזו לנשים, לעי-תים באופן מוגבל, כבר במאה ה-19). אך גם לאורך המאה העשרים ועד ימינו ניתן להצביע על המאפיין המהותי של המהפכה הזו – דור של התקדמות, ולא-חריו דור של קיפאון.

האשה מה אומרת?

נשים בישראל בשנות המדינה הראשונות שרון גבע מאגנס, 2020, 306 עמ'

למרבח ההפתעה או אולי האכזבה, הדעה הרווחת בקרב נשים בעשור הראשון להקמת המדינה הייתה שתפקידה הראשוני והעיקרי של האישה הוא לדרוג לבית. כדברי שיינה קורנגולד, אחותה של גולדה מאיר, שבחרה במודע ובגאווה להשקיע את כל מרצה בבית ובמטבח: "אם הבית בסדר, כל המדינה בסדר". בעיניה, בחירתה לא נפלה מבחירתה של אחותה להתמסר לקריריה פוליטית.

אך היו גם כאלה שהמשיכו במאבק הפמיניסטי, ולא נכנעו ללחץ החברתי להוליד ילדים ולגדלם, לנהל את משק הבית ולשמש רעיה נאמנה לבעל שמתפקד מחוץ לבית. אחת הבולטות שבהן הייתה תהילה מטמון (1905 – 1974), שייסדה את איגוד הנשים שהפך ל"ליגה לזכויות נשים", וכן את כתב העת "האשה במדינה", במה לפובליציסטיקה מתמשכת למען שיווי זכויות לנשים. מטמון, משפטנית שהפכה למובילת המאבק הפמיניסטי, הייתה קול בורד בשנים שלאחר הקמת המדינה. גבע מצטטת כמוטו את דבריה: "באמת אנחנו הנשים הגנו מברזל שאין אנו נופלות תחתינו או עושות שעורריות ומהפכות" ("הרהוריה של עקרת בית", האשה במדינה, 1950).

אימוץ תינוקת תימנייה

הספר מחולק לשלושה פרקים מרכזיים – "האשה במדינה", "לאשה ולאם", "האשה והבית" – ואלה כרו ללים מגוון תתי-פרקים. כל פרק מספר את סיפורה של האישה ביחס לגורם מרכזי אחר בחייה, וגם מפגיש את הקוראת עם דמויות נשיות בולטות בתחום.

בפרק הראשון סוקרת גבע את המפנה שחל במי עמד הנשים לאחר הקמת המדינה כמישור הפוליטי. היא מתארת את פעילותן הציבורית, את מאבקייהן להגשמת זכותן לבחור ולהיבחר ואת יחסן לתחום המגדר. בשנים אלו רווחה התפיסה שאישה יכיר לה להרשות לעצמה לצאת לפעילות פוליטית רק לאחר שהוכיחה את עצמה בניהול הבית. היא מרחיבה לתאר את פועלה של גולדה מאיר, סמל האישה בפרי

לית בכללה. המפורסמת שבהן היא כמוכן גולדה מאיר, האישה הראשונה ושנים רבות גם היחידה ששימשה כשרה בממשלה, ולימים אף כראש הממשלה. ואולם, המיתוס ההיסטורי הגורס שבתחילת הדרך מעמד האישה במדינה היה טוב, מתנפץ בספרה של גבע. בעשור הראשון של המדינה החרשה, הישגיהן המי רשימים של הנשים מתחילת המאה העשרים ועד הקמת המדינה נמוגו, והן נדרשו לחזור "למקומן הטבעי" – לבית, לאימהות, לתפקיד הרעיה הנאמנה המחזיקה את משק הבית ומגדלת את הילדים, ומבססת בכך את חוסנה של המדינה הצעירה.

בניית הלאום

שם הספר, "האשה מה אומרת", נגזר מהשם שהעדיקה העיתונאית הוותיקה מרים שיר (1903 – 1982) למדור האישה שערכה בעיתון "דבר". התמונה שעל כריכת הספר כבר מעוררת תחושה עמוקה של עצב ותסכול. "1 במאי", האיור של הקריקטוריסטית היחידה שפעלה אז בארץ, פרידל שטרן (1917 – 2006), מציג את האישה בתקופה זו והיא עובדת קשה מאוד. לבושה כעקרת בית קלאסית בסינר ומטפחת, וביריה תינוק ומי טאטא, היא פועלת בביתה כאם וכעקרת בית, ואין לה כל זכות, אפילו לא של פועלים שיצאו להפגין ולחגוג את היום הזה. זהו דימוי סמלי למעמד הנשים בתקופה זו, של נסיגה חזרה לתפקידיהן הביתיים ולזוהות המסורתית כעקרת בית.

מדורי העיתונים אשר יועדו לנשים ונכתבו על ידי נשים, משמשים לגבע מקור מרכזי במחקרה. בכל העיתונים היה מדור נשים, לעיתים במקום שולי, וגבע בדקה על מה נשים כתבו באותה תקופה. ובכן, ללא הברלים בין הקבוצות השונות בחברה וללא הבחנה פוליטית, רובן כתבו על תפקידן כאימהות ועל חלקן בבניית הלאום באמצעות ביסוס הבית וגידול ילדים. באמצעות העיתונות חקרה גבע את דעותיהן על הנשים שקרמו להן, אותן נשים שנאבקו לקחת חלק פעיל בבניית המדינה, ואת יחסן לתפקיד המשפחתי כאימהות וכרעיות.

פרופ' חנה קהת היא חוקרת בתחומי היהדות והמגדר ומרצה במכללת גבעת ווינגטון ובסמינר הקיבוצים. ספרה "משהפכה תורה לתלמוד תורה - תמורות באידיאה של תלמוד תורה בעידן המודרני" זכה בפרס מתנאל בשנת 2017

6.62x27.58	2/2	עמוד 23	מקור ראשון - שבת	09/2020	74408656-0
תנשים בישראל בשנות המדינה הראשונות - מאת שרון גב - 25910					

ליטיקה הישראלית, ששברה שיאים ושימשה בשלל תפקידים ממלכתיים עד לכהונה הרמה ביותר. עוד היא מתמקדת בשורת דמויות של פעילות ידועות בזירה הציבורית ובהן חנה לויזן, ראשת עיריית ראשון-לציון; רחל כהן-כגן, יו"ר ויצ"ו ומראשי רשימת הנשים לכנסת הראשונה, ועוד.

הצד האימהי בחיי האישה הפך לדומיננטי בשנים שלאחר הקמת המדינה, ובכך עוסק הפרק השני. מתוך מודעות, גאווה ואמונה בדרך, נשים התמסרו מחדש למשימה "העליונה" לגדל ילדים למדינה הצעירה. גבע מנתחת גם את אחת הפרשיות של "ילדי תימן האבר דים" – סיפור אימוץ של תינוקות תימנייה שהתפרסם בזכות הפיכתו לרומן בשם "עורי צפון ובואי תימן", פרי עטה של האם המאמצת רות צוקר. גבע מראה כיצד האתוס שהניע את צוקר היה להציל את התינוקות החר לה ולגדלה כבת לתפארת מדינת ישראל.

"האם המאמצת היא דמות מופת של האם הישראית, שהעמידה את הצרכים של דור העתיד לפני הצי רכים שלה, ועשתה זאת לא רק לבן שילדה אלא לילדה מזרחית", כותבת גבע. הדברים נאמרים באופן גלוי ומפורש ברומן של צוקר, כך שלטענת גבע ראוי לבחון את פרשת ילדי תימן גם לאור האווירה ששרתה בשנים אלו בחברה הישראלית, והלחץ האידיאולוגי להיות לאם.

גולדה ואחותה שיינה

דמותה של האישה כעקרת בית באותו עשור ראשון לקום המדינה, עומדת במרכז הפרק השלישי. בנושא זה מרבה גבע להביא ממחקריה של העיתונאית תקוה וינשטוק. בין השאר היא מצטטת ריאיון שקיימה ויני שטוק עם שיינה קורנגולד, אחותה הנוכרת של גולדה מאיר, שהתנתה את הריאיון בכך שאחותה המפורסמת לא תוזכר בו במילה: "אם כותבים על גולדה, מזכיר משהו את שיינה קורנגולד? למה כשכותבים על שיינה יזכירו את גולדה?!", התרעמה. כמומחית למשק בית, אם לשלושה וסבתא לשבעה, היא לא תפסה את עצמה כנחותה מאחותה הפוליטיקאית.

באותה תקופה נשים אימצו מחדש את האידיאל הנשי המסורתי, "להינשא לאיש ולהיות עקרת בית מצטיינת". מיעוט של נשים פמיניסטיות נותרו ביקורתיות, כמו העיתונאית שולמית לבארי, המצוטטת מכתבתה ב"הארץ" בינואר 1952. היא תוהה שם כיצד יש להתייחס לעקרת הבית הישראלית – האם כגיבורה לאומית, סמל ומופת לנשיאה בעול היומיומי הקשה של הבית והילדים ללא עוררין, או שמא "חוטאת היא, פושעת, על עצם ההכנעה, השתיקה וההתפשרות עם הגורל".

כך משתקף אפוא גם במדינת ישראל התהליך ההיסטורי ההפכך של המהפכה הפמיניסטית, שאיננה מתקדמת בקו ישר. גבע מביאה בספרה את שלל העי מרות והרעות של הנשים הישראליות בעידן של הכ רעות גדולות, כמו גם במאבקי הקיום בימי קטנות, על מקומן ותפקידיהן כאזרחיות המדינה – בבית, במשפחה ובשוק העבודה. בין עמודי הספר נסקרות שלל דמויות ופרשיות, ומה חשוב עליהן נשות התקופה: הנשים שכיהנו בכנסת והאישה היחידה בממשלה, שירות בנות בצה"ל והדרת נשים, תפקיד האישה בעת מלחמה וכ מאבק לשלום, עידוד הילודה וכות האישה על גופה, נטל עבודות הבית ואפליית נשים בשכר ובתעסוקה. בין היתר חושפת גבע גם פרשת מחאה של חניכה בקר רס טיס של חיל האוויר שהודחה והושתקה.

"האשה מה אומרת?" הוא ספר שמשמיע קולות מן העבר המלמדים כיצד בימי ראשית המדינה, בין המי טבח לחדר הילדים, בחרו נשים במה והיכן לתרום את חלקן. אפשר למצוא בו הרהוד גם למאבקייהן של נשים בישראל של ימינו. ●